

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף כ"ג

THIS WEEK'S MAAREI MEKOMOS ARE DEDICATED IN MEMORY OF: ר' שלמה זלמן בן ר' חנוך הכהן עהרנטריי

(א) א"ל האי לאו נולד הוא, דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן- פי' השלמי נדרים בשם המהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' י"ב), דאע"ג דסבת ההכאה לכא' נולד הוא, שהרי לא מסיק אדעת' שיקום הכובס לקום על כבוד חכמים ויכנו משום זה, אבל כיון דההכאה גופא שכיח, דהא שכיח לצער חכמים על סיבה קלה, ולכן לא הוי נולד, אלא מצוי מקרי, וע"ש מש"כ להוכיח מסוגיין עפ"ז.

(ב) דביתו דאביי וכו', אזלת ועברת אדעת' וכו'- ע' בשלמי נדרים שהביא מה שהק' הבית מאיר, להך דעה שהביא הר"ן לקמן (כד.), דהיכא דהתנה א' עם חבירו שאם תלך למקום פלוני ולא תלך, דיכול המדיר לומר הרי כאילו התקבלתי, א"כ למה ה' אביי צריך לחפש היתר לנדרה, הרי לכא' ה' סגי לו לומר הריני כאילו התקבלתי, כיון דהדירה לצרכו. וצידד הבית מאיר לחלק בין קודם העברת התנאי, דאז יכול לומר הריני וכו', להיכא דכבר עברת התנאי, וכבר חל הנדר, דשוב אינו יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, ואז צריך להתיר הנדר למפרע ע"י חכם. אבל ע' מה שהק' הב"מ על חילוק זה, וגם ע' מה שהק' השלמ"נ על חילוק זה. וע' בשיעורי הגר"ד פוברסקי (מ"א דתי' דהביאור בהא דאמר הריני כאילו כהתקבלתי, היינו דכל תנאי שהוא עושה לצורך עצמו, הרי כל התנאי באמת הוא רק שיעשה כרצונו, וכיון שאמר הריני כאילו התקבלתי, א"כ הרי כבר נעשית רצונו, ואף דלא נתקיים התנאי בפועל כמו שאמר, אבל כיון שנתקיים רצונו, נמצא דבאמת התנאי כבר נתקיים. אבל כאן, לא ה' התנאי לקיים רצון של אביי, אלא התנאי ה' שלא תנשא לקרובה, שהרי באמת לא ה' רוצה שתנשא לו, וא"כ אין שייך לומר דבאמת רצונו ה' נתקיים, דבאמת לא נתקיים, ולכן אין שייך כאן לומר הריני כאילו התקבלתי.

(ג) ומי שרי כה"ג, אין, והתנאי וכו'- הק' הר"ן, למה לא ה' נדר הותר מותר מאליו, הרי לכא' נדרים זרוזין הוא, ואמרי' לעיל דנדרים זרוזין אי"צ התרה. ותי' דשאני הא דלעיל, דהתם בין הלוקח ובין המוכר לא היו פיו ולבם שוין, דכ"א באמת לא ה' מכוון שיהי' נדרו בדיוק כמו שאמר, משא"כ כאן, דבאמת ה' כוונתו להדירה אם תעבור על דעתו, אלא שלא עלה על דעתו שתעשה כן. והק' בשיעורי הגר"ד פוברסקי (מ"ג) דהא סכ"ס לא ה' רוצה שיחול נדרו בשום אופן, וא"כ למה אי"צ חשיב נדרים זרוזין. ותי' דסוף סוף מה שלא ה' רצונו להדירה באמת, אי"צ אלא דברים שבלב ואינם דברים, וא"כ, כיון דמשמעות לשונו ה' להדירה ממש, צריך פתח כדי להתיר הנדר. משא"כ בנדרים זרוזין, הרי מפורסם הוא לכל שאין כוונתו לאסור בלקיחת שקל או סלע, ולכן שפיר הוי נדרים זרוזין [וק"ק, דלכא' כולי האי הו"ל להר"ן לפרש].

(ד) מעשה באדם א' שהדיר את אשתו מלעלות לרגל וכו'- הק' המהרצ"ח, הא ר' יוסי לאחר זמן החרבן ה', וא"כ מה ה' שייך להדירה שלא לעלות לרגל. ותי' דכבר הוכיח במקום אחר דאף לאחר החרבן היו נוהגין לעלות לרגל קצתם להתפלל במקום המקדש. וכ' דכבר עמד בפ' הרא"ש על קו' זו, ולכן פי' "שהיו מתקבצים לשמוע הדרשה, ואף הנשים היו נוהגות מצוה לבוא שמה ולראות בכבודה של תורה" [ונממה שהי' הרא"ש צריך לדחוק בל' הגמ' לפרש כן, לכא' משמע דס"ל דבאמת לא ה' מנהג כזה לעלות למקום המקדש להתפלל באותו זמן, וצ"ע בזה].

(ה) וכיון דאמר כל נדר וכו', לא שמע לי וכו'- כ' הר"ן דבאמת ה' יכול לתרץ דמיירי שאמר המדיר כן בחשאי, כדי שלא ישמע המודר, אלא דאכתי לא אתי המשנה שפיר, דהא משמע דההיתר הוא משום נדרים זרוזין, ולא משום תנאי שהתנה. אולם ע' בפסקי הרא"ש (ד') שהביא מר"א ממי' דבאמת אם ביטל בחשאי אינו כלום, דכיון דנדר סתם, אע"פ שחשב בלבו שנדר על דעת תנאו, הו' דברים שבלב, ולא הו' דברים. וע' בשו"ע (יו"ד רי"א, א') שהביא דעה זו להלכה. וביאר הט"ז (שם, ב', בשם הב"ח) דמה דאמרי' דבבבשאי לא מהני, היינו שאמרה בלחש באופן שאינו יכול לשמוע באזניו, ולא מהני, וכמו בק"ש ובתפלה, דהכל תלוי באם השמיע לאזניו. ותמה הש"ך (שם, ב') על מהלך זה, דא"כ הדרה קו' הראשונים לדוכתי', לימא דמתני' מיירי באופן שאמר התנאי באופן שהוא ה' יכול לשמוע התנאי אבל חבירו לא ה' יכול לשמוע. ולכן ביאר הש"ך דצריך להיות בפרהסיא בשעת הנדר דכוונתו לבטלו, ולכן צריך לבטלו בפרהסיא קודם לכן. וביאר רעק"א שם דבריו, דלא סגי בהא דבטלו מקודם לכן, אלא צריך שיהי' מוכח גם בשעת הנדר דדעתו לבטלו, ולכן בעינן שיבטלו מעיקרא, כדי שידעו הכל הביטול שהוא בלבו בשעת אמירת הנדר. אולם הק' רעק"א

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

דבאמת למה צריכין לזה, הא לכאור' בלא"ה צריך להיות הנדר בטל, כיון שאמר שיהי' בטל, והרי לכאור' כל זמן שאינו עוקר התנאי, ממילא התנאי צריך לעקור הנדר, וא"כ למה צריך שיהי' דברים שבלבו ובלב כל אדם כדי לבטל הנדר. ותי' דמה דאמר' דמה דהתנאי יכול לבטל הנדר, זהו רק היכא שאינו זוכר כלל בשעת הנדר מה שהתנה, דאז אמר' שיחשוב שהנדר שנדר אח"כ הוי כמו נדר בטעות, ונכשל בלשונו בלי דעת, והוי כמו שאין פיו ולבו שוין, דהא אילו ידע מהתנאי לא הי' נודר. משא"כ היכא דזוכר התנאי, א"כ ידוע הוא לו שלא הי' ראוי לו לנדר, ומ"מ נדר, בזה אמר' דממילא הוי דבור מעליא, וראוי הנדר לחול. וא"כ, אם אינו מתנה באופן שיהי' בלבו ובלב כל אדם דגם בשעת הנדר כוונתו לבטלו בתנאי, לא מהני לבטלו.

(ו) **אי זכור, עקרי' לתנאי וקיים לי' לנדר** - חקר האילת השחר, כשנודר ומבטל התנאי, האם כל התנאי בטל לגמרי, דהיינו אפי' אם נדר למחר, ולא יזכור התנאי בשעת מעשה, האם אמר' דכיון דאתמול הרי ביטל התנאי, וא"כ בטל לגמרי, ושוב לא מהני התנאי לבטל שום נדר, או דלמא, אין ביטול התנאי אלא כלפי נדר ז', אבל לגבי שאר נדרים שידור, עדיין תנאו קיים, ואם נודר אח"כ ואינו זוכר התנאי, יהי' נדרו בטל. וכ' דלכאור' עוד יש לדון, איך מהני ביטול זה, הרי אם יחשוב בלבו לבד לבטל התנאי, לכאור' פשוט הוא דלא מהני לבטלו, אלא ודאי צריך דבור דוקא, ואז י"ל דמהני הדבור לבטל התנאי, ואף דלא אמר כן בפירוש, אלא רק אמר נדר בעלמא, מ"מ י"ל דהוי כאילו ביטל תנאו בפירוש. וכ' דאם אמר' כן, א"כ לכאור' לא מהני ביטול התנאי אלא כלפי נדר זה ממש, דהא אין שייך שיהי' חשיב כאילו בטלו בפירוש אלא כלפי נדר זה, אבל לגבי נדרים אחרים אי"ז יכול להיות נחשב שהוא מבטל התנאי בפירוש, ולכן שפיר מהני התנאי כלפי נדרים אחרים.

(ז) **יעמוד בר"ה ויאמר, כל נדר שאני עתיד לידור וכו' - כ' הר"ן** דמה שאומרים בקצת קהלות כל נדרי בליל יו"כ, מכוונים לדין דגמרון, להתנות מעיקרא שלכ הנדרים שיעשה יהיו בטלין. אולם הביא מר' **יעקב** (ר' תם) שהי' מתקן הלשון כדי שיהי' משמע מכאן ולהבא, ולא כמו איזה גירסאות דמשמע דקאי אלשעבר, וזה לא שייך, ע' **בפסקי הרא"ש** (ה') שהביא כמה קו' שהק' ר"ת על זה- א) להתיר נדרים דלשעבר צריך ג' או מומחה, ב) אין החכם מתיר בלא חרטה, ג) קיי"ל דצריך לפרט הנדר, ד) החזן שאומר כל נדרי, מי יתיר נדרי' [משמע דס"ל דאמירת כלי נדרי ע"י החזן הי' מתיר נדרים כל הצבור, ולזה הק' דמי יתיר נדרי החזן]. **אולם כ' הרא"ש** דבאמת נראה כמנהג הקדמונים, ומה שהק' ר"ת דצריכין ג' להתיר הנדר, הרי כיון דכל הקהל אומרים כל נדרי, שפיר מהני להתיר כל נדריהם [וממילא מהני גם להתיר נדרי החזן, ויש לע' במי שהתפלל ביחידות, האם פועל כלום כלפי הנדרים שעבר ע"י אמירת כל נדרי ביחידות]. ומה שהק' דצריכין חרטה, אנן סהדי של מי שעבר על נדרו הוא מתחרט על נדרו כדי להנצל מן העונש. ומה שהק' דקיי"ל דצריך לפרט הנדר, הנ"מ היכא שהנודר בא לפני חכם להתיר נדרו, וחיישינן שמא בא להתיר נדרי מצוה, ולכן אין מתירין לו אא"כ מפרט הנדר, וכ' **הקרבן נתנאל** (צ') דבליל יו"כ אין הקהל מכוונים להתיר נדרי מצוה. והביא הרא"ש ראי' למנהג ז', מהא שאנו אומרים כל נדרי ג' פעמים [ויש לע' מהו ראי' זו], וגם ממה שאומרים ונסלח לכל עדת וכו', דמשמע שאנו באים לבקש סליחה, דמשמע דקאי על נדרים שכבר עברו. **וע' ברמ"א** (יו"ד רי"א, א') שכ' דלא סמכין על כל נדרי להתיר נדרים (אף לעתיד) בלא שאלת חכם אלא לצורך גדול. **וע' במנחת שלמה** (א', צ"א, כ') דכ' דאע"ג דאין סומכין על כל נדרי (או על התרת נדרים של ער"ה) כי אם לצורך גדול, מ"מ אם אדם קיבל על עצמו לעשות מצוה, ולא אמר כן בלשון נדר, אז י"ל דשפיר מהני מה שאמר בער"ה ובליל יו"כ דאינו רוצה שיהיו נדרי נדרים, והוי כמו שאמר בלי נדר. וגם הביא שם מהשלמת חיים דפסק כן לגבי דבר מצוה שלא אמר בפירוש.

(ח) **כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל - כ' הר"ן** בשם הרמב"ם שכ' בשם הגאונים דאין תנאי מקודם מהני אלא לענין נדרים, ולא לענין שבועות, וצ"ב איזה חילוק יש ביניהם לענין זה. **וע' בחי' ר' שמואל** (ב', י"א) דכ' דבאמת גם בשבועות יכול התנאי מקודם לבטל השבועה, אלא דאינו יכול לבטל שבועת שקר. **עוד כ' הר"ן** בשם התוס' דדוקא בנדרים ובשבועות בין אדם לעצמו התנאי דמעיקרא מהני, אבל בנדרים ובשבועות שבינו לבין חבירו לא מהני. וכ' **השלמי נדרים** גבשם **המחנה אפרים** (שבועות א', למסקנתו), דהטעם הוא משום דכשאדם נודר או נשבע לחבירו, הוא עושה כן על דעת חבירו, ולכן אין שייך לתנאי שלו לבטל נדרו ושבועתו. **ומה שסיים הר"ן** "וכדאמר' בשמעתא דהדרי הבאי", כ' השלמ"נ בשם **הביאור הגר"א** (יו"ד רי"א, ד') שהוא משום דהתם כשמשיעין אותו לא חיישינן שמא יבטל מקודם, אלמא דבדעת חבירו לא מהני ביטול שלו.

(ט) **עקרי' לתנאי וקיים לי' לנדר** - העיר הר"ן, הא מבואר בעמוד א' בהא דלא שמיע לי' ולא אתי בהדי', דאפי' היכא דזוכר לתנאי, מ"מ בטל נדרי. ותי' או דהתם שאני משום דהוי בשעת מעשה ממש, וא"כ ודאי הוי כוונתו לנדר על התנאי, או דבעמוד א' מובן למה נודר אף שהי' תנאי, דהא רוצה לזרז חבירו. אבל הביא מהרשב"א דתי' דמה דאמר' דכיון דזוכר עוקר תנאי וקיים לנדר, היינו בע"ה. ולא ביאר הר"ן איך יישב הרשב"א הסתירה בין עמוד א' ועמוד ב', וכפשוטו כוונתו לומר דבעמוד א' בת"ח איירי, ולכן אין לחוש כלל, ושפיר בטל הנדר. אבל ע' **בשלמי נדרים** שהביא דמבואר בדברי הרשב"א דבאם גם בעמוד א' י"ל דבע"ה מיירי, והביאור הוא דכיון דבאותו נדר ממש הוא מקדים ומתנה, אז ודאי הנדר בטל, וכמו שתי' הר"ן. ומש"כ הרשב"א לחלק בין ע"ה לת"ח, היינו דס"ל דבת"ח אין חילוק בין אם זוכר בשעת נדרו ובין אינו זוכר, בין בכולל כל נדרי ובין שפורט, בכל אופן נאמן לומר דעל דעת התנאי נדרתי [ומש"כ הר"ן דדבריו הם שלא כדברי הרשב"א, צ"ל או דס"ל דהרשב"א באמת מחלק בין עמוד א' ועמוד ב' בין ת"ח לע"ה (ודלא כמשמעות הרשב"א גופי), א"נ דס"ל להר"ן דמשמע דסוגיין בכל אינשי איירי, ולא דוקא בע"ה (אולם לשון הר"ן לכאור' לא משמע כן), וצ"ע].